

PRACA

Dodatek poświęcony artykułom w sprawach administracyjnych, ekonomicznych, prawnych i społecznych, oraz materiałom spraw tych dotyczącym.

TREŚĆ: Wybory do drugiej Dumy w Warszawie (uwagi i cyfry)—przez Ignacego Chabielskiego.—Od redakcyi „Pracy.“

Wybory do drugiej Dumy w Warszawie.

(UWAGI I CYFRY.)

W przeciągu roku niespełna przypada nam w udziale powtórne przedstawienie danych liczbowych, dotyczących dokonania wyborów do Dumy Państwowej. Pozornie w ustawach wyborczych w niczem zmian nie zaszło, a jednak wszechwładne, a nie rozumujące cyfry świadczą wymownie, że jest inaczej.

Zanim przystąpimy do właściwej statystyki, należy zastanowić się nad faktycznymi i formalnymi przyczynami, przyobleczeniami w szaty postanowień i instrukcyj—przyczynami, które wywołały w szerokich kołach społeczeństwa rozgoryczenie z powodu zmniejszenia liczby prawyborców.

Przedstawiając te dane, będziemy stali wyłącznie na gruncie faktycznym. Nie wdając się w ocenę lub wyciąganie wniosków, pozostawiamy syntezę świadomej rozwadze czytelnika.

Ideową dźwignią ograniczeń, wprawdzie nie ściśle prawodawczych, lecz ubocznych, wydawanych w formie wyjaśnień Senatu lub wskazówek co do instrukcyj albo sposobu stosowania ustaw, było mniemanie, że pierwsza Duma dała wyniki dla rządu niepomysłne, była nazbyt demokratyczna, a nawet skrajna.

Już 9 (22) października, a więc jeszcze przed rozpoczęciem nowej pracy nad listami wyborczymi, rząd zaczyna od wyjaśnień.

Okólnik Ministerium Spraw Wewnętrznych (№ 3486) rozesłany do gubernatorów i gradonaczalników, a podpisany przez obecnego Prezesa ministrów, p. Stołypina, wyjaśnia, że:

„Uproszczone przepisy (dotyczące ogłaszania dodatkowych list wyborczych, t. j. list, powołujących szersze masy ludności) winny być stosowane według ducha (*smysła*) Najwyższego Ukazu, *wyłączenie* przy dokonywaniu pierwszych wyborów,“ lecz należy „w zupełności podporządkować ułożenie i ogłoszenie list tym przepisom, które wyrażone są w zasadniczym prawie“ (t. j. *ordynacji Butygina*) i wobec tego „z powodu niemożności obciążania odpowiedzialnością instytucyj, układających listy wyborcze, za zebranie koniecznych wiadomości o tych prawyborcach, którzy nie opłacają podatków co do tych kategorii osób należy zachować porządek meldowania chęci korzystania z prawa wyborczego.“

Tłumacząc to na język ogólnie zrozumiały, znaczy „nie wciągać na listy osób, zajmujących niewielkie mieszkania bez należytego wylegitymowania, co do rocznego okresu zamieszkania.“ Nie przepisy bowiem, lecz usus, wprowadzony przez komisye obywatelskie, potem potwierdzony w drodze rozporządzenia, na listy do pierwszej Dumy zamieścił, jako prawyborców, wszystkich wykazanych na listach lokatorów, sporządzonych przez rządców domów, o ile dane osoby przez rok mieszkały w jednym mieszkaniu. Okólnik przytoczony znosi ten obyczaj, zwłaszcza, że samo układanie list pozostawało w rękach urzędników magistrackich, bez udziału komisyj obywatelskich.

Jednocześnie z tym okólnikiem przesłano instrukcję, w której (§ 5) Minister spraw wewnętrznych uchyla poprzednią swą bardziej demokratyczną instrukcję.

Tyle na razie czyni rozporządzenie administracyjne, na poparcie spiesz mu niezwłocznie Ukaz Senatu Rządzącego „o porządku udziału w wyborach do Dumy Państwowej robotników i niektórych kategorii ludności wiejskiej,“ przesłany również przy Okólniku Ministerium Spraw Wewnętrznych w pięć dni, bo 14 (27) października, № 3557.

Ukaz ten, złożony z 12 stron druku in folio, da się podzielić na dwie części: pierwsza to naturalna odpowiedź na postawienie kwestyi agrarnej w Dumie Państwowej. Najwymowniejszym rzecznikiem treści i zamierzeń Ukazu wyjaśniającego Senatu (№ 275) jest towarzysz ministra Kryżanowski, który w słowie wstępnem do okólnika dla gubernatorów i gradonaczalników tak pisze:

„Proszę Pana ze swej strony użyć wszelkich środków, aby kategorye osób nieprawidłowo poprzednio wniesione do list wyborczych, były wykreślane z tych list przy mającem nastąpić ogłoszeniu.

„W załączonym Ukazie ... wyjaśniono, że pełnomocnikami zgromadzeń gminnych (włości) mogą być tylko włościanie-gospodarze.

„Z tej racji ze swej strony uważam za konieczne zwrócić uwagę Waszej Ekscelencyi, że pod nazwą włościan-gospodarzy należy rozumieć, zgodnie z wyjaśnieniami Senatu (tu wyliczono ukazy), tylko takich włościan, co mają osadę mieszkalną i prowadzą własne gospodarstwo.

„Włościanie zaś bezrolni, nie posiadający gospodarstwa i osady, jak również osoby, chociażby były przypisane do wspólnoty włościańskiej, lecz nie zamieszkałe w swej osadzie, nie mające w niej osady lub nadziału ziemi, a także włościanie, nie posiadający we wspólnocie ani osiadłości, ani gospodarstwa...“ nie mają prawa wyborczego czynnego i biernego.

Przepis ten, wywołany jest dążeniem do zmniejszenia liczby bezrolnych w zebraniach wyborczych gminnych i oddania wyborów w ręce drobnych rolników.

Ciekawie objaśnia Senat ograniczenia wyborcze Kozaków małorosyjskich, Baszkirów, a zatem „inorodców,“ dając niejako zapowiedź przepisów, jakim z ogłoszeniem nowej ordynacyi podlegają obecnie wszyscy „inorodcy,“ a w ich liczbie Polacy. Motywy te, przytaczające najbardziej drobiazgowo dane co do przeszłości, są wiernem odbiciem zasad odpowiedzi rządu na projekty agrarne.

Po szeroko motywowanych wywodach historyczno-prawnych, Senat dochodzi do przeświadczenia, że Kozacy małorosyjscy, jako posiadacze ziemi nadziałowej, korzystać mogą tylko z praw wyborczych włościan (system trzystopniowy), nie zaś w zjazdach powiatowych prawyborców (system dwustopniowy).

Tę samą zasadę stosuje Senat do Baszkirów, dodając, że *wszyscy obywatele Baszkiry*, ponieważ ziemię posiadają nie na mocy ogólnych przepisów, lecz w drodze praw wyjątkowych, winni głosować razem z włościanami.

Członkowie zbiorowych jednostek prawnych, jakimi są gromady i stowarzyszenia włościańskie, które nabyły ziemię dla podziału od Banku Ziemijskiego, również z uwagi na przepisy wyjątkowe, warunkujące powstanie takich jednostek, nie mogą głosować w zjazdach prawyborców powiatu, lecz winni głosować razem z gromadą (system trzystopniowy).

Drugim motywem tego ograniczenia jest, że Senat „niejednokrotnie upatrywał zasady do porównania takiej ziemi z nadziałową.“

Jeżeli do tych ograniczeń dodamy przepis wyjaśniony przez towarzysza ministra Kryżanowskiego o prawie biernem wyborczem — będziemy mieli pojęcie o tem, jak „objaśniono“ Ukazy o wyborach.

Jeszcze bardziej charakterystyczną jest osobliwa piecza, jaką Senat otacza praprawyborców robotników. Wiadomo, że robotnicy głosują według systemu trzystopniowego. Jednak w czasie wyborów do pierwszej Duny robotnicy zamieszkali w miastach, z tytułu opłacania podatku lub zajmowania mieszkania, głosowali razem z obywatelami miejskimi. Oto jak rozumuje w sprawie tej Senat (Ukaz № 275, str. 11):

„Zwracając się w końcu do pytania, czy mogą robotnicy, pracujący w fabrykach i zakładach przemysłowych, które wybierają na zasadzie osobnych przepisów, a w tej liczbie robotnicy warsztatów kolejowych, przyjmować również udział i z tytułu cenzusu, t. j. posiadania nieruchomości, wynajęcia mieszkania i t. d., należy wziąć pod uwagę, że prawo osobnego klasowego przedstawicielstwa, poza warunkami cenzusu majątkowego, stanowi dla robotników *taki wyłączny przywilej*“ (trzystopniowego głosowania, praprawyborców, narówni z gromadami włościańskimi), „który wyłącza ich zupełnie i całkowicie ze składu ludności danego okręgu wyborczego w odrębną grupę, korzystającą z prawa wyborczego nie na majątkowej zasadzie, lecz na zasadzie pracy...“

„Z tego należy wnioskować, że wyłączając robotników niektórych zakładów przemysłowych w osobną grupę, prawo równocześnie wyłączyło osoby te... z ogólnego systemu wyborczego.“

Ztąd wnioskuje Senat, że wszystkie wyżej wymienione osoby należy wykreślić z ogólnych list prawyborców.

Przepisy co do praw wyborczych robotników wywoływały pewne nieporozumienia w instytucjach, sporządzających listy, co wywołało okólnik № 3560 (dziwnym zbiegiem okoliczności datowany tak samo, jak pierwszy, 14 (27) października 1906 r.).

Istota tego okólnika polega na wyjaśnieniu, że robotnicy, nawet gdyby się zrzekli prawa głosu w zebraniach fabrycznych urzędowo, nie mają należeć do kuryj miejskich, choć każdy prawyborca wogóle może żądać przepisania go na listę innego okręgu

według żądanego cenzusu, o ile posiada parę cenzusów w różnych okręgach i z różnych tytułów. Okólnik ten podpisał towarzyszy ministra Kryżanowski.

Po władzach centralnych, władza krajowa, przez kancelaryę warszawskiego Generał-Gubernatora w okólniku z d. 16 (29) października № 5313, zaleca prezydentowi m. Warszawy i gubernatorom ściśle przestrzeganie przepisów i okólników ministra spraw wewnętrznych.

Już w czasie toku prac przedwyborczych wynikają różne wątpliwości. Niektóre instytucje nie wiedzą czy należy wnieść osoby zapisane na listach wyborczych do pierwszej Dumy na listy powtórnie bez zastrzeżeń, czy też nie. Wątpliwość tę wyjaśnia w duchu ograniczającym okólnik № 3666 z d. 20 października (2 listopada).

Ciekawym dokumentem, dotyczącym ograniczenia osób, posiadających cenzus mieszkaniowy, jest telegram, donoszący Gubernatorowi o nowych wyjaśnieniach Senatu (№ 6633 z d. 28 października (10 listopada)). Ponieważ telegram ten omawia w streszczeniu istotę ukazów № 276, 277 i 279, nie podajemy go i przechodzimy do samego źródła nowych wyjaśnień.

Pierwsze z nich dotyczy wyborczych praw niższej służby kolejowej, która zajmuje lokale udzielane przez Zarząd dróg żelaznych. Otóż Senat po rozpoznaniu tej sprawy orzekł:

„Prawo służby niższej kolejowej do mieszkania udzielonego przez instytucję, w której pełni służbę, jest równoważnikiem części pobieranej płacy, a ponieważ cała pensja nie warunkuje dla niższej służby prawa udziału w wyborach, przeto i część płacy, upostaciowana w mieszkaniu udzielonem w naturze, nie może dawać tego prawa.“

Bardzo znaczną liczbę t. zw. proletaryatu miejskiego usuwa od wyborów Ukaz Senatu № 277. Tu Senat wychodzi z tego samego założenia, co w Ukazie poprzednim i podając dosłownie motywy wyżej przytoczone, wyłącza „*niższą służbę, t. j. wachterów, woźnych, szwajcarów, stróżów, woźniców, monterów, lampiarzy, palaczy i innych.*“ Co należy rozumieć pod słowem „innych“, Senat nie wyjaśnia, przypuszczać należy, że chodziło tu wogóle o niższe warstwy pracujące, które otrzymują pensję i mieszkanie.

W zastosowaniu do wielkich miast „wyjaśnienie“ dało bardzo poważne rezultaty. W Warszawie np. za jednym zamachem pozabawiono praw wyborczych 6,000 stróżów, nie licząc woźniców (u nas dorożkarzy), woźnych różnych instytucyj, palaczy i tych

bardzo licznych „innych,“ bliższe określenie których pozostawiono uznaniu władz, sprawdzających kartki wyborcze.

Subtelną kwestyę określeniową i „mieszkaniową“ rozstrzyga Ukaz № 279, omawiający prawa tak upośledzonej—w porównaniu z płatnikami podatków—kuryi V-ej, złożonej z niepłacących żadnych podatków, lecz stałych mieszkańców. Chodzi tu o określenie, „jakie pomieszczenie mieszkalne należy uważać za oddzielne mieszkanie,“ którego zajmowanie daje prawo udziału w zebraniach prawyborców. Prawo mówi: „Kto zajmuje przynajmniej przez rok jeden mieszkanie na własne imię“ ma prawo wyborcze (§ 1 p. 4). Zgodnie z tem Senat stwierdza, że nie należy przyznawać praw wyborczych:

„a) osobom, zajmującym mieszkanie wspólne na równych prawach na mocy wzajemnej umowy, ponieważ każda osoba ma prawo nie do całego mieszkania, lecz do jego części;

„b) zamieszkałym w pokojach lub w części pokoju (*ugłowyje żilcy*—najmujący ką), ponieważ sama nazwa lokalu „pokojem“ przeciwstawia go pojęciu o „mieszkanii“ jako pomieszczenia mieszkalnego, które ma odosobniony charakter i przeznaczone jest dla samodzielnego gospodarstwa.“

Nie chcąc, aby dowolne wyjaśnienia mogły powodować różnolite interpretacje przytoczonych artykułów, Senat wchodzi „in medias res“ i dając charakterystykę oddzielnego „mieszkania,“ orzeka:

„Najgłówniejszemi zewnętrznemi cechami oddzielnego mieszkania są: oddzielne wejście, brak wewnętrznej łączności z innymi mieszkaniami i obecność oddzielnej kuchni lub komina do gotowania pożywienia.“

Wnioskując zatem z wywodów, Senat mówi:

„Nie posiadają praw wyborczych:

a) osoby razem, na równych prawach lub warunkach, opartych na wzajemnej umowie, zajmujące oddzielne mieszkania,

b) osoby, które z powodu niezamożności otrzymują mieszkanie darmo — od instytucyj dobroczynnych i instytucyj i osób prywatnych,

c) sublokatorzy i zajmujący część pokoju.“

Wyjaśnienia takie przy szerokiem a wszechstronnem ich zastosowaniu pozbawiły praw wyborczych wszystkich współników danego interesu, razem zamieszkałych; synów, braci, ojców zamie-

szkałych przy rodzinach; osoby mające zasłużone dożywocie wraz z mieszkaniem nie tylko w instytucjach dobroczynnych, ale nawet od osób prywatnych, że nie mówimy już o dowolnościach, jakie mogły wynikać przy przystosowywaniu określenia: „co to jest mieszkanie oddzielne.“

*

*

*

Tyle nowego przyniosły rozporządzenia ogłoszone urzędowo przez władze administracyjne a pochodzące z interpretacji i wyjaśnień Senatu Rządzącego, wydawanych zawsze w odpowiedzi na wnioski i zapytania ministra spraw wewnętrznych. Dokładne zapoznanie się z ich treścią daje już pewne pojęcie o ograniczeniach dokonanych.

Pozostaje do wyjaśnienia strona faktyczna, bardziej związana z życiem miejscowym, która w Warszawie — w czasie okresu sporządzania list prawyborców — odbiła się zgrzytem w pismach codziennych i ściągnęła pewne niedowierzanie co do racjonalności zastosowanego przez Magistrat sposobu układania list i kwalifikowania prawyborców.

Główną przyczyną, która wywołała niezadowolenie w sferach obywatelstwa miejscowego, było usunięcie, a raczej niepowołanie do pracy nad wygotowaniem list prawyborców, komisij obywatelskich. Były one czynne przez cały ciąg prac około sporządzania list prawyborców do pierwszej Dumy i przynależy, że spełniły swój obowiązek wzorowo. Formalnym powodem niedopuszczenia komisij obywatelskich przez Magistrat była zmiana instrukcji ministeryjalnej, omawiającej czynności przedwyborcze. Ale przy dobrej woli ze strony Magistratu, można było przepis interpretować szeroko i skorzystać z honorowej i owocnej pracy obywatelstwa.

Tyle o stronie formalnej — faktycznie na zaostrenie stosunków między władzą administracyjną, przedstawianą w danym wypadku przez Centralne Biuro Wyborcze przy Magistracie, a korporacją obywatelstwa wpłynęły starcia i nieporozumienia przy pracach do pierwszej Dumy. Poruszane były na zbiorowych konferencyach pewne sprawy natury zasadniczej, o które upominało się obywatelstwo i w wyniku ostatecznym osiągnęło pomyślny rezul-

tat. Przyprawiały te zabiegi obywatelstwa Biuro Centralne o ustawiczne pertraktowanie z władzami — bo inaczej być nie mogło, i zarazem zrodziło, jako owoc niedojrzałego poglądu, pewne zniechęcenie i nieufność do komisyj obywatelskich, bo te, stojąc na zupełnie zrozumiałym gruncie mandatu zaufania społecznego, strzeżły, pilnowały i broniły spraw, w ich rozumieniu słusznych i przynależnych społeczeństwu. W końcu prac do pierwszej Dumy stosunek stawał się coraz bardziej oziębły.

Bezpośrednim wynikiem tego doświadczenia i przeświadczenia władz administracyjnych było, przy wznowionej pracy układania list do drugiej Dumy, zastosowanie ograniczającego rozumienia zmienionych przepisów, a zatem *usunięcie od prac przedwyborczych honorowych komisyj obywatelskich*.

Tu już postępowano zupełnie celowo i z planem obmyślanym. Rozproszone po mieście, zakładane w obrębie każdego cyrkułu lokale biur informacyjnych, a zarazem i zgłoszeniowych przedwyborczych, skoncentrowano w jednym punkcie — w Sali Aleksandryjskiej Ratusza. Nie dziw przeto, że bardzo licznie spiesząca do pierwszych wyborów kurya V-ta stopniała. Mieszkańcy, zaliczeni do tej kuryi, posiadający prawo głosowania z mocy zajmowanego przez nich najmniej w ciągu roku mieszkania, z którego nie opłacają podatku mieszkaniowego, składać muszą deklaracje o chęci uczestniczenia w wyborach osobiście w pewnym określonym terminie. — Składają się na kuryę tę przeważnie mieszkańcy ciężko pracujący na życie, a więc każdy zrozumie, jaką przeszkodą mogła być w tym wypadku znaczna odległość zamieszkania przy scentralizowaniu dwunastu, poprzednio rozrzuconych, kancelaryj wyborczych w jednym miejscu.

Również z natury rzeczy ogromna machina techniczna, złożona ze 160 urzędników, niezawsze obeznanych z formalnościami i pozbawionych natychmiastowej i ostatecznej decyzji komisyj obywatelskich, które przy pierwszych wyborach uprawnione były do kwalifikowania prawyborców i rozstrzygania wszystkich wątpliwości, nie mogła działać wzorowo. Zamęt wprowadzały coraz to nowe — nadchodzące w czasie pracy sporządzania list prawyborców, wyjaśnienia Senatu Rządzącego i okólniki ministeryalne. Każdy zrozumie, że w tych warunkach dokładniej pracować mogły biura niewielkie złożone z 10 pracowników, pozostające pod ciągłą kontrolą i przy nieustannej pieczy członków komisji obywatelskiej, niżli ogniskujące 12 komisyj wyborczych Biuro Centralne. Wywody te wymownie potwierdza urzędowe sprawozdanie Komisji guber-

nialnej, kontrolującej pracę Biura Centralnego, które to sprawozdanie podajemy w całości na str. 14.

Oprócz tych przyczyn natury wewnętrznej, jeśli tak można je określić, techniczno-administracyjnej, były powody od nikogo niezależne, uwarunkowane położeniem ekonomicznym, a części i politycznym kraju, które również, jak pierwsze, bezpośrednio lub ubocznie wpływały na zmniejszenie liczby prawyborców.

W związku z ekonomicznym stanem kraju pozostają: 1) zmiana właścicieli nieruchomości, 2) liczne upadłości i bankructwa, 3) wyjazdy masowe, zwłaszcza zamożnych sfer zagranicę, wreszcie 4) emigrowanie mniej zamożnych mieszkańców i emerytów na prowincję.

Co do pierwszej kategorii (właściciele nieruchomości) zaznaczyć należy, że nabywca uzyskuje na mocy prawa głos wyborczy z tytułu posiadania nieruchomości, po upływie roku od czasu nabycia; naturalnie, przy częstym przechodzeniu z rąk do rąk, nowonabywcy nie zdążyli jeszcze nabyć praw wyborczych, gdy dawni właściciele je utracili. Pozostałe kategorie z istoty swej nie wymagają bliższego wyjaśnienia.

Wspomnieć jeszcze musimy o faktach natury politycznej. Zapewne, że w porównaniu z olbrzymią masą prawyborców były to wyjątki, lecz chcąc być bezstronnym, nie sposób o nich zanilczeć. System składania osobistego deklaracyj prowadził do nadużyć. Zdarzały się wypadki, że składano po parę deklaracyj na jedną osobę, podpisywano i żądano wniesienia na listy niedawno zmarłych, fałszowano podpisy, podawano po parę razy tego samego prawyborcę z różnych cenzusów — słowem przy ostatecznym sporządzaniu list wyszły na jaw różne sposoby, stosowane przez osoby, a nawet może partie polityczne interesowane w stworzeniu sztucznej liczby prawyborców, swych zwolenników.

Oto przyczyny i fakty zebrane w drodze osobistego porozumienia się z różnych źródeł i przedstawione obiektywnie. Sprowadziły one, pomimo bardziej sprzyjających warunków politycznych (ponieważ, jak wiadomo, do wyborów do drugiej Duny przystąpiły również partie skrajne, bojkotujące pierwsze wybory), zmniejszenie poważne liczby prawyborców, chociaż pozornie i formalnie kwalifikowanych na podstawie tych samych ustaw i przepisów wyborczych. Sprawę tę przedstawimy w rozdziałach następujących.

I. Ludność Warszawy i lista prawyborców.

Za podstawę do obliczenia liczby wyborców z Warszawy przy wyborach do drugiej Dudy, również jak do pierwszej, przyjęto ludność Warszawy według wykazu z roku 1905, ponieważ wykaz za rok ostatni nie był jeszcze gotowy. Podajemy go według szematu, jakim posługiwało się Biuro Centralne Wyborcze. Utrzymano w tym szemacie poprzedni błędny podział na wyznania, np.: stworzonych przez urzędników „protestantów;“ nie uwzględniono również unitów, katolików-maryawitów już wprowadzonych do wykazów roku bieżącego. Tablica poniższa zestawia wyznania z wyliczeniem odsetek w stosunku do ogólnej liczby ludności.

TABLICA I.

Wykaz ludności Warszawy płci obojga, według wyznań na początku roku 1906.

Cyrkuł	Rz.-Katol.	Mojżesz.	Prawosl.	Protest.	ln. wyz.	Ogółem
I	43827 76.8%	9968 17.5%	2272 4 %	978 1.7%	65 0.0%	57110
II	20863 54.8 „	14651 38.5 „	1881 4.9 „	588 1.6 „	89 0.0 „	38072
III	38751 48.9 „	37861 47.8 „	1117 1.4 „	1035 1.7 „	80 0.0 „	79164
IV	5628 9.9 „	49677 87.8 „	1127 2.0 „	68 0.1 „	118 0.0 „	56618
V	17642 26.4 „	45840 68.7 „	1556 1.7 „	1604 2.4 „	12 0.0 „	66654
VI	47994 73.5 „	15090 23.1 „	1008 1.5 „	1176 1.8 „	50 0.0 „	65318
VII	40721 56.8 „	26207 36.6 „	1735 2.4 „	2901 4.1 „	56 0.0 „	71620
VIII	26122 45.6 „	26435 46.1 „	2561 4.4 „	2178 3.8 „	23 0.0 „	57319
IX	46404 68.2 „	9155 13.5 „	7684 11.3 „	4742 7.0 „	19 0.0 „	68004
X	41470 83.8 „	4247 8.6 „	1684 3.4 „	2098 4.3 „	37 0.0 „	49536
XI	55182 79.9 „	5758 8.3 „	5924 8.6 „	1840 2.6 „	245 0.3 „	68949
XII	41923 61.6 „	18111 26.5 „	6577 9.6 „	1356 2.0 „	181 0.3 „	68148
	426527 57.1%	263000 35.2%	35126 4.7%	20884 2.8%	975 0.1%	746512

Przy podziale ludności Warszawy według wyznań z uwzględnieniem jednak różnicy płci, co odgrywa ważną rolę przy orientowaniu się w liczbie prawyborców, otrzymamy zestawienie następujące:

TABLICA II.

Ludność Warszawy według wyznań.

Ludność	Rz.-Katolicka		Mojżeszowa		Prawosławna		Protestancka	
	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.
Stała	74774	83717	63297	67609	2946	3004	4167	4191
Niestała	128282	139754	64663	67431	15266	13910	6236	6290
Razem	<u>203056</u>	<u>223471</u>	<u>127960</u>	<u>135040</u>	<u>18212</u>	<u>16914</u>	<u>10403</u>	<u>10481</u>
	426527		263000		35126		20884	
czyni	57.1%		35.2%		4.7%		2.8%	

Ludność	Orm.-Gr.		Starow.		Mahomet.		Karaım.		Razem		Ogółem
	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.	
Stała	79	63	89	71	9	11	2	1	145363	158667	304030
Niestała	171	160	46	64	144	46	9	11	214817	227666	442483
Razem	<u>250</u>	<u>223</u>	<u>135</u>	<u>135</u>	<u>153</u>	<u>57</u>	<u>11</u>	<u>12</u>	360180	386333	746513
	473		270		210		23				
	czyni razem 0.1%										

Przy rozpatrywaniu tej tablicy, przypominamy uwagę, uczynioną w „Pracy“ o wyborach do pierwszej Dumy (patrz „Wybory w świetle cyfr,“ Biblioteka Warszawska, maj, 1906 r., „Praca“ № 5) o podziale ludności rosyjskiej wyznania prawosławnego. Olbrzymia większość tej ludności należy do mieszkańców niestałych, przybyszów, z przewagą liczebną mężczyzn nad kobietami, co również nie jest normalnym objawem, a zostało uwarunkowane przez swoisty skład ludności rosyjskiej, złożonej z urzędników. Ludność stała prawosławna wynosi zaledwie szóstą część. Procentowy stosunek ludności został ułożony według porządku wielkości.

Trzecia tablica, w dość wątpliwem przybliżeniu obrazująca podział na klasy i stany, a sporządzona według urzędowych źródeł, daje chaotyczne pojęcie o faktycznym stanie podziału, jaki stwarza życie. Wystarczy pobieżny rzut oka, aby przekonać się o bezcelowości tego rodzaju układu. Ale w statystyce dowolnie cyframi operować nie sposób; trzymamy się przeto wykazu urzędowego, zaznaczając niewłaściwość w prowadzeniu przeżytej terminologii.

TABLICA III.

Ludność Warszawy w r. 1905 według stanów.

Stan	Ogółem						Razem
	Stała ludność		Niestala ludn.		w Warszawie		
	Mężcz.	Kob.	Mężcz.	Kob.	Mężcz.	Kob.	
Mieszczanie	77759	97075	81963	99781	159722	196856	356578
Rzemieślnicy	30279	26019	45695	35582	15874	61601	137575
Włościanie	—	—	34619	40957	34619	40957	75576
Handlujący	17739	16767	19026	17173	36765	33940	70705
Zapasowi z rodzinami	6418	6074	13076	12120	19494	18194	37688
Szlachta dziedziczna	7078	7538	9164	9958	16242	17496	33738
Kupcy	4220	3181	2820	2420	7040	5601	12641
Obcy poddani	—	—	5103	6590	5103	6590	11693
Szlachta osobista	1127	1322	2052	1938	3179	3260	6439
Obywatele honorowi	361	344	589	445	950	789	1739
„ dziedziczni	289	268	448	574	737	842	1579
Duchowieństwo świeckie	—	—	—	—	—	—	—
Służba kościelna, siostry	78	39	243	103	321	142	463
Duchowieństwo zakonne	15	40	19	25	34	65	99
Razem	145363	158667	214817	227666	360180	386333	746513

Obliczenie ogólnej liczby wyborców, przypadających na każdy cyrkuł, uległo pewnym zmianom, uwarunkowanym ruchem ludności. Przy wyborach do pierwszej Dumy z powodu braku wykazu z ostatniego 1905 r. Biuro Centralne musiało obliczać według spisu ludności 1904 r., przy wyborach do drugiej Dumy trzymano się spisów r. 1905, nieco różniącego się od poprzedniego; liczbowo różnica ta i ilość wyborców według cyrkułów daje poniższe zestawienie. Zaznaczamy tylko, że dokonywany w czasie sprawdzania list do drugiej Dumy nowy podział Warszawy na 15 okręgów (cyrkułów), nie miał jeszcze zastosowania przy pracach przedwyborczych i dokonaniu wyborów.

Cyrkuł	Ludność w r. 1904	Ludność w r. 1905	Liczba wyborców w r. 1904	Liczba wyborców w r. 1905
I	61040	57110	6	6
II	38841	38073	4	4
III	80215	79164	8	9
IV	59938	56663	6	6
V	65308	66708	7	7
VI	64869	65318	7	7
VII	76700	71571	8	8
VIII	66860	57319	7	6
IX	67465	68004	7	7
X	52161	49536	6	5
XI	67537	68899	7	8
XII	66963	68148	7	7
	767897	746513	80	80

Dawniej przepisana ogólna liczba wyborców pozostała bez zmiany, jedynie w cyrkułach III, VIII i X uległa zmianie, niezawsze zresztą usprawiedliwionej cyframi.

Następującą sprawę, którą należy tu rozważyć, stanowi stosunek liczby prawyborców do ludności przy wyborach do pierwszej Dumy z zestawienia z wyborami do drugiej. Tu najwymowniej świadczyć będą liczby, jaki wpływ miały omawiane we wstępie wyjaśnienia Senatu i specjalne instrukcje ministryalne, zmierzające do przeprowadzenia pewnej uplanowanej tendencji politycznej przy sporządzaniu list przez urząd magistracki. Narazie dajemy zestawienie. Zachowujemy tu w całości porządek poprzedniej pracy, przytaczamy ludność cyrkułu, liczbę mężczyzn wogóle i prawyborców do pierwszej Dumy zestawiając z liczbą prawyborców do drugiej.

Cyrkuł	Ludność	Mężczyzn ogółem	Prawyborców	
			I Duma	II Duma
I	57110	27650	7050	6134
II	38073	18820	4948	4516
III	79164	38576	13040	9052
IV	56663	27142	7937	6357
V	66708	34062	9331	7321
VI	65318	31720	8927	5934
VII	71571	35828	8921	8052
VIII	57319	27132	7268	7032
IX	68004	32758	7890	6395
X	49536	23170	6628	6021
XI	68899	30039	9161	8597
XII	68148	33493	13703	7821 (!)
Ogółem	746513	360144	104804	83232

Zanim zastanowimy się szczegółowo nad stosunkiem wzajemnym liczby prawyborców do pierwszej i drugiej Dumy, unaocznimy sposób, w jaki układano listę do drugiej Dumy.

Jak to widać z niżej przytoczonej tablicy IV, biuro magistrackie sporządziło drukowaną listę prawyborców, przy końcu atoli drukowania, wskutek licznych opuszczeń i omyłek, czuło się zniewolonem wydać oddzielny dodatek pod tytułem „Dodatkowy spis prawyborców m. Warszawy z cyrkułu N.“ Wskutek jednak prośb i podań, wniesionych przez osoby prywatne, do Komisji Gubernialnej przy Sądzie Okręgowym, ogłoszono drugi dodatek pod tytułem „Uzupełnienia, zmiany i poprawki w liście prawyborców

m. Warszawy, wniesione z rozporządzenia Warszawskiej Komisji Gubernialnej Wyborczej, według cyrkułu N.“

W tablicy IV zestawiliśmy liczbę prawyborców według listy pierwotnej, listy dodatkowej, poczem podajemy wyniki prac Komisji Gubernialnej. Prace te obrazuje sprawozdanie, które przytaczamy w przekładzie z języka urzędowego:

SPRAWOZDANIE

z czynności Komisji Warszawskiej Gubernialnej do spraw wyborczych do Duny Państwowej.

„Czynności Komisji Gubernialnej rozpoczęto 1 grudnia 1906 r.

Podań wniesiono z gubernii	3
„ z m. Warszawy . . .	2232
Razem . . .	2235

Oprócz tego otrzymano 24 podań (№№ 2227—2250) od osób trzecich, zaskarżających niezamieszczenie na listach wyborczych 2898 osób

i jedną skargę (№ 306) na wykreślenie 31 „

Razem . . . 2929 osób.

Ogółem zatem wniesiono reklamacyj o 5169 prawyborców.

Posiedzeń Komisya odbyła 18 (protokołów posiedzeń 38, numerów 2348).

Oprócz tego z mocy decyzji Komisji z d. 13 stycznia 1907 roku (№ 7) taż Komisya w dniu 16, 17 i 18 stycznia rozważyła w charakterze instancyi kontrolującej w Biurze Centralnym Magistratu listy prawyborców m. Warszawy

Z decyzji Komisji		wpisano na listy		wskutek podań	315 osób
				z tytułu kontroli	1925 „(!)
				Razem .	2240 osób
		wykreślono z listy		wskutek podań	53 osób
				z tytułu kontroli	348 „
				Razem .	401 osób

Uznano za niebyłe wybory w zjeździe pełnomocników robotników m. Warszawy 24 stycznia 1907 r. Nowy termin oznaczył Gubernator na dzień 8 lutego 1907 r.

Do Senatu Rządzącego z raportami przesłano 24 aktów (№№ 145, 307, 620, 2227—2247) w sprawie 2896 osób. *Ukazów Senatu w tych sprawach jeszcze nie otrzymano.*“

Tyle o procedurze apelacyjnej i wymowne zdanie końcowe o kasacyjnej, wymowniejszemi wszakże mogą być cyfry.

TABLICA IV.

Cyrkuł	Liczba prawyborców na liście pierwotnej Magistratu	Liczba prawyborców na liście dodatkowej Magistratu	Razem	Z decyzji Komisji Gubernialnej		Ogółem umorzono	Ogółem prawyborców w cyrkułe
				Wpisano na listę Magistratu	Wykreślono z listy Magistratu		
I	5769	103	5872	275	13	262	6134
II	4356	87	4443	121	48	73	4516
III	8660	195	8855	229	32	197	9052
IV	6138	117	6255	124	22	102	6357
V	7093	134	7227	114	20	94	7321
VI	5716	118	5834	138	38	100	5934
VII	7741	179	7920	201	69	132	8052
VIII	6761	100	6861	207	36	171	7032
IX	5986	227	6213	207	25	182	6395
X	5724	146	5870	167	16	151	6021
XI	8191	187	8378	246	27	219	8597
XII	7187	481	7668	212	59	153	7821
Ogółem	79322	2074	81396	2241	405	1836	83232

Na zakończenie działu, omawiającego listę prawyborców, jeszcze jedno zestawienie, w którym porównujemy liczbę mężczyzn z ilością prawyborców, zamieszczonych na listach do pierwszej i drugiej Dumy.

Za punkt wyjścia porównania bierzemy różnicę między dwoma listami, układając ją w porządku wielkości:

Cyrkuł	Różnica	Liczba prawyborców do 1-ej Dumy	Liczba prawyborców do 2-ej Dumy	Ogółem mężczyzn
XII	5882	13703	7821	33493
III	3988	13040	9052	38576
VI	2993	8927	5934	31720
V	2010	9331	7321	34061
IV	1580	7937	6357	27142
IX	1495	7890	6395	32758
I	916	7050	6134	27650
VII	869	8921	8052	35828
X	607	6628	6021	23170
XI	564	9161	8597	30039
II	432	4948	4516	18820
VIII	236	7268	7032	27132
Ogółem	21572	104804	83232	360144

Widzimy zatem, że system komentowania przepisów przez Senat i zastosowanie tego systemu przez władze administracyjne bez udziału obywateli, zmniejszyły liczbę prawyborców o 21,572, co stanowi poważny stosunek. O ile bowiem liczba prawyborców do pierwszej Dumy stanowiła 29,1% liczby mężczyzn, przy sprawdzaniu listy do drugiej Dumy procent ten spadł do 23,1% czyli zmniejszył się o 6%. Ponieważ jednak z ogólnej liczby mężczyzn (360,144) odchodzi około 50% na dzieci i młodzież dorastającą lub nie posiadającą wieku lat 25 przez ustawę dla udziału w głosowaniu wymagalnego, przeto faktycznie liczba uprawnionych do głosowania w Warszawie wynosi około 180,000 mężczyzn. O ile zatem przy pierwszych wyborach z mocy ustawy nie dano prawa głosowania 74,000 prawyborców, co stanowi 41% ogólnej liczby mężczyzn w wieku wyborczym—przy wyborach do drugiej Dumy liczba pozbawionych czynnego prawa wyborczego wzrosła o 21,572 i wytworzyła imponującą sumę 95,572 osób, na 180,000 uprawnionych przez swój wiek do głosowania. Jeżeli zatem nawet odliczymy osoby, które przez swoje położenie socyalne lub stan wyjątkowy (obec poddaństwo, odbywanie kary i t. d.) byłyby pozbawione głosu wszędzie, niemniej możemy łatwo wywnioskować, że przy zmienionym systemie wyborów, *połowa ludności męskiej w wieku wyborczym usunięta została od wyborów.*

Z ostatniej tablicy nie sposób wyprowadzać żadnych wniosków, stosować uogólnień lub warunkować zmniejszenia liczby prawyborców danymi przyczynami lokalnymi, jak np. charakter narodowościowy zaludnienia, zamożność ludności danych dzielnic, to też nie wdajemy się w tej mierze w szczegółową ocenę, stwierdzając jedynie wyżej podkreślony niezbity fakt, który najwymowniej sam za siebie świadczy.

II. Prawyборы w Warszawie.

Przy odrębnym rosyjskim systemie dwustopniowych wyborów do Dumy, naturalnym biegiem największą rolę odgrywają, przy obliczeniu sił politycznych partyj, prawyборы. Przed nimi szeregują swe siły partie, zjednoczenia polityczne lub bloki wyborcze i do nich przywiązują wyłączną wagę.

Właściwe wybory, to już z góry omówione wyliczenie matematyczne, w którym niema ani omyłek, ani niespodzianek, to konsekwencya naturalna agitacyi przedprawyborczej, jak ją ściśle na-

leży w naszych warunkach nazywać. W porównaniu z prawyborami do pierwszej Dumy, prawybory do drugiej były znacznie prostsze, mniej skomplikowane. Do pierwszej Dumy, pierwocin politycznego życia, rzuciło się aż sześć ugrupowań politycznych (Narodowa Demokracja, Postępowa Demokracja, Związek Demokratyczny, Związek Polityki Realnej, Żydowskie stronnictwo narodowe i Związek „Prawdziwych Rosyan“).

Ale wyniki prawyborów, z których okazało się, że gra polityczna w pojedynkę jest niebezpieczną i nieraz ujawnia słabość lub nawet nicość danej partii, były niemałym krokiem naprzód w sprawie wyrobienia taktyki walki wyborczej.

Faktycznie już pierwsze wybory rozegrały się, ściśle biorąc, między dwoma wielkimi odłamami przedstawicieli stronnictw (Narodowa Demokracja i blok postępowy). Drugie przyniosły świadome swych celów z góry planowane zjednoczenia, co znacznie uprościło sam proces wyborów i zarazem było na rękę partynom początkującym w grze politycznej, bo liczba ich zwolenników zginęła i stała się nieuchwytną w masie skonfederowanej.

Miało doświadczenie wyborów pierwszej Dumy pewne znaczenie pod tym względem, że pewne odłamy słabe i niezorganizowane, jak „Prawdziwi Rosyanie,“ nie łudząc się bynajmniej co do widoków powodzenia, nawet teoretycznej listy kandydatów nie wystawiali przy wyborach do drugiej Dumy.

Zróżniczkowali się zatem prawyborcy na dwa główne obozy zrzeszone pod dwoma widomemi hasłami „Koncentracji Narodowej“ i „Zjednoczenia Postępowego;“ oddzielnie wystąpili jedynie w paru okręgach Socjalni Demokraci, którzy w pozostałych okręgach oddawali głosy swe razem z głosami Zjednoczenia Postępowego.

Zatem przy dokonywaniu wyborów do drugiej Dumy wystąpiły następujące dwa główne ugrupowania polityczne:

Partye:

I	Koncentracja Narodowa	}	1. Narodowa Demokracja, wraz z organizacjami narodowemi robotniczemi. 2. Związek Demokratyczny (Polska Partya Postępowa). 3. Partya Polityki Realnej. 4. Komitet żydowski współdziałania Koncentracji Narodowej.

Partye:

II	}	1. Związek Postępowo-Demokratyczny.
Zjednoczenie Postępowe		2. Blok partyj żydowskich (Komitet wy- borczy żydowski).
		3. „Proletaryat.“

Wynik prawyborów według brzmienia urzędowych protokołów Komisyj obywatelskich wyborczych, w porządku Okręgów wyborczych, przedstawiają następujące tablice, ułożone według porządku Okręgów wyborczych.

Zaznaczamy tylko, że gwoli skrócenia nazw ugrupowań politycznych Koncentrację Narodową oznaczamy przez początkowe litery K. N., a Zjednoczenie Postępowe przez Z. P.

Okręg I.

Wyborców 6. Głosowało 4614. Unieważniono 26 gł., kuponów 74.

K. N.

(wybrani)

1. Brzozowski Jan . . .	gł. 3691
2. Kijeński Stanisław . . .	„ 3691
3. Nowodworski Franci- szek	„ 3691
4. Makowski Edmund . . .	„ 3689
5. Ks. Godlewski Marcei . .	„ 3687
6. Jentys Tadeusz	„ 3687

Ogółem gł. 22136

Przeciętnie po 3682.2 gł.

Z. P.

1. Maćkowski Józef . . .	gł. 838
2. Optulowicz Franciszek . .	„ 836
3. Goldflam Samuel	„ 833
4. John Aleksander	„ 833
5. Bergson Ludwik	„ 830
6. Pawlikowski Antoni . . .	„ 830

Ogółem gł. 5000

Przeciętnie po 833.1 gł.

Pozatem otrzymali głosów :

Hitingier Edward	50 gł.
Jarczyński Stanisław	50 gł.
Kozior Józef	50 gł.
Nowak Antoni	50 gł.
Żwan Józef	50 gł.
Jarczyński Józef	49 gł.
Cichocki Włodzimierz	2 gł.
Karskij Ełim	2 gł.
Ławrow Wasili	2 gł.
Skiba Filij	2 gł.
Turecki Iwan	2 gł.
Wiechow Sergij	2 gł.
Badower Leonard	1 gł.
Ks. Gralewski Jan	1 gł.
Klejnicki Aleksander	1 gł.
Kriwenko Iwan	1 gł.
Martens Jan	1 gł.
Niedźwiedź Władysław	1 gł.
Siennański Juda	1 gł.

Okręg II.

Wyborców 4. Głosowało 3455. Unieważniono 19 gł., kuponów 80.

K. N.

(wybrani)

1. Bukowiecki Stanisław . . . gł. 1756
2. Kamiński Józef . . . „ 1756
3. Gwiazda Franciszek . . . „ 1753
4. Benzef Juliusz . . . „ 1748

Ogółem gł. 7013

Przeciętnie po 1753.1 gł.

Z. P.

1. Poznański Samuel . . . gł. 1666
2. Waydel Emil . . . „ 1665

3. Unger Naftal gł. 1661
4. Lemański Wincenty. . . „ 1653

Ogółem gł. 6645

Przeciętnie po 1661.1 gł.

Pozatem otrzymali głosów:

- Kallistow Paweł 2 gł.
 Dimitrow Eufemiusz 1 gł.
 Zaborski Dionizy 1 gł.
 Pazurkow Mikołaj 1 gł.
 Sofijskij Iwan 1 gł.
 Teodorowicz 1 gł.
 Teodorow 1 gł.

Okręg III.

Wyborców 9. Głosowało 6369. Unieważniono 45 gł., kuponów 45.

Z. P.

(wybrani)

1. Mielnicki Franciszek . . . gł. 3619
2. Sieciński Stanisław . . . „ 3617
3. Zamenhof Lejzor . . . „ 3615
4. Sztromajer Stanisław . . . „ 3615
5. Hawełko Romuald . . . „ 3614
6. Berkman-Poświęński
 Szloma „ 3613
7. Białer Zyskind . . . „ 3612
8. Rafałkes Mowsza . . . „ 3610
9. Stawski Berek . . . „ 3609

Ogółem gł. 32524

Przeciętnie po 3613.7 gł.

K. N.

1. Bichniewicz Józef . . . gł. 2710
2. Serkowski Jan . . . „ 2710

3. Wernik Konrad gł. 2709
4. Kucharzewski Feliks . . „ 2708
5. Tomaszewski Piotr . . . „ 2708
6. Przyszychowski Felicyan „ 2708
7. Gontadewicz Stanisław „ 2708
8. Szczygielski Paweł . . . „ 2707

Ogółem gł. 21668

Przeciętnie po 2708 gł.

Pozatem otrzymali głosów:

- Aksiniow Aleksy 1 gł.
 Kasalkin Iwan 1 gł.
 Kaczanow Sergiusz 1 gł.
 Krzywicki Ludwik 1 gł.
 Merkuszew Mikołaj 1 gł.
 Plewin Jan 1 gł.
 Świętochowski Aleksander 1 gł.

Okręg IV.

Wyborców 6. Głosowało 4406. Unieważniono 1 gł., kuponów 59.

Z. P.

(wybrani)

1. Feinkind Zygmunt . . . gł. 4295
2. Jabłoński Sruł . . . „ 4286
3. Klimowicz Konst. . . „ 4285
4. Ebin Oszer „ 4282
5. Prywes Icek „ 4275
6. Krasucki Nechemiusz . . „ 4263

Ogółem gł. 25686

Przeciętnie po 4281 gł.

Pozatem otrzymali głosów:

- Kabak Eliasz 86 gł.
 Katik Abram 84 gł.
 Gotard Henryk 83 gł.
 Kranc Ignacy 83 gł.
 Szkop Rubin 83 gł.
 Nowgorodzki Mordchel 71 gł.
 Łagodziński Roman 27 gł.
 Targoński Józef 25 gł.
 Berenc Feliks 15 gł.
 Surzycki Tomasz 13 gł.
 Cudowski Kaz. 13 gł.
 Szmidt Henryk 12 gł.
 Łypaczewski Eug. 10 gł.
 Marczewski St. 8 gł.
 Szaniecki Feliks 8 gł.
 Samecki Alfons 8 gł.
 Goldsobel Julian 4 gł.
 Piński Józef 2 gł.
 Biernacki Karol 1 gł.
 Lubowiecki Roman 1 gł.
 Durko Jan 1 gł.
 Dutau Włodz. 1 gł.
 Norblin Józef 1 gł.
 Piasecki Fr. 1 gł.
 Abramowicz St. 1 gł.
 Pfeiffer St. 1 gł.
 Rundstein Majer 1 gł.

- Goldstein Maks. 1 gł.
 Weinstein Grzegorz 1 gł.
 Świeca Jakób 1 gł.
 Kantowski Winc. 1 gł.
 Skarzyński Józef 1 gł.
 Czosnowski Wł. 1 gł.
 Kamiński Antoni 1 gł.
 Prostko Andrzej 1 gł.
 Roneczko Fr. 1 gł.
 Szolce St. 1 gł.
 Szczerbiński Walenty 1 gł.
 Biederman Symba 1 gł.
 Benzeff Julian 1 gł.
 Dzierbicki Julian 1 gł.
 Godlewski Marceli 1 gł.
 Godlewski Leon 1 gł.
 Kijeński St. 1 gł.
 Kosiński St. 1 gł.
 Kurtz St. 1 gł.
 Kogutowski Piotr 1 gł.
 Malanowski Józef 1 gł.
 Majewski St. 1 gł.
 Przygański Antoni 1 gł.
 Pinkwasser Szlama 1 gł.
 Przyłucki Tomasz 1 gł.
 Rutkowski Konst. 1 gł.
 Święcicki Juliusz 1 gł.
 Smoleński Wł. 1 gł.
 Wojtyński Wacław 1 gł.
 Wolf Jan 1 gł.
 Morgenstern Sender 1 gł.
 Mazurowski Stefan 1 gł.
 Datow Mowsza 1 gł.
 Godlewski Feliks 1 gł.
 Kacprzykowski Michał 1 gł.
 Ratyński Fr. 1 gł.
 Wojtyński Józef 1 gł.
 Kogutowski St. 1 gł.
 Chełmiński Ludomir 1 gł.

Okręg V.

Wyborców 7. Głosowało 5187. Unieważniono 46 gł., kuponów 33.

Z. P.

(wybrani)

1. Temkin Michał . . . gł. 4058
2. Zwajgbaum Samuel . . . „ 4035
3. Bramberg Nosek . . . „ 4033
4. Friede Jakób . . . „ 4030
5. Rosenbajm Szaja . . . „ 4026
6. Brochis Icek . . . „ 4021
7. Kieszkowski Swejan . . . „ 4011

Ogółem gł. 28189

Przeciętnie po 4027 gł.

K. N.

1. Pfeiffer Stanisław . . . gł. 889
2. Biernacki Karol . . . „ 885
3. Norblin Józef . . . „ 884
4. Wąsowicz Ludwik . . . „ 883
5. Lubowiecki Roman . . . „ 882

6. Durko Jan . . . „ 882
7. Piasecki Franciszek . . . „ 879

Ogółem gł. 6184

Przeciętnie po 883.4 gł.

Pozatem otrzymali głosów:

- Marc Szmul gł. 227.
 Finkelkraut Abram 218 gł.
 Winkland Jan 217 gł.
 Zieliński Julian 217 gł.
 Gancberg Dawid 214 gł.
 Gingold Izaak 213 gł.
 Szpiro Jakób 204 gł.
 Taubler Mowsza 14 gł.
 Ganberg Dawid 4 gł.
 Grudo Izaak 4 gł.
 Imrot Adolf 2 gł.
 Żółtowski Władysław 2 gł.
 Zieliński Jan 1 gł.
 Krizanowski Lucyan 1 gł.
 Zwajgbaum Motel 1 gł.

Okręg VI.

Wyborców 7. Głosowało 4099. Unieważniono 59 gł., kuponów 29.

K. N.

(wybrani)

1. Nowicki Feliks . . . gł. 2444
2. Szczerbiński Walenty . . . „ 2443
3. Czosnowski Wł. . . . „ 2443
4. Kamiński Antoni . . . „ 2443
5. Prostko Adolf . . . „ 2443
6. Ronczka Fr. . . . „ 2443
7. Scholtze St. . . . „ 2443

Ogółem gł. 17102

Przeciętnie po 2443 gł.

Z. P.

1. Brzywczy Jan . . . gł. 1296
2. Jeziorowski Fr. . . . „ 1296
3. Adamiecki Stefan . . . „ 1295
4. Bortnowski Gustaw . . . „ 1295
5. Eiger Bolesław . . . „ 1295
6. Korzeniowski St. . . . „ 1295
7. Osiecki St. . . . „ 1295

Ogółem gł. 9067

Przeciętnie po 1295 gł.

Pozatem otrzymali głosów:

Brudkowski Jan 297 gł.
 Kochański Józef 297 gł.
 Konopka Ludwik 297 gł.
 Maławski Jan 297 gł.

Sikorski Wł. 297 gł.
 Zeler Józef 297 gł.
 Kazimierzczak Jan 296 gł.
 Wojnicki Winc. 1 gł.
 Żukowski Jan 1 gł.
 Dąbrowski Edward 1 gł.

Okręg VII.

Wyborców 8. Głosowało 5788. Unieważniono 14 gł., kuponów —.

K. N.

(wybrani)

1. Kowalski Franciszek . . . gł. 3229
 2. Jankowski Jan. . . . „ 3228
 3. Manduk Antoni . . . „ 3228
 4. Niedziałkowski Zyg. . . „ 3228
 5. Peplowski Adolf . . . „ 3228
 6. Szynański Bronisław . . „ 3228
 7. Zieliński Franciszek. . . „ 3228
 8. Makowiecki Aleksan. . . „ 3227

Ogółem gł. 25824

Przeciętnie po 3228 gł.

Z. P.

1. Majewski Erazm . . . gł. 2318
 2. Rybiński Stanisław . . . „ 2317
 3. Jaroszyński Józef. . . „ 2316
 4. Neubauer Michał . . . „ 2316
 5. Kryński Samuel . . . „ 2315

6. Lichtenbaum Józef . . . gł. 2315
 7. Bychowski Zelman . . . „ 2314
 8. Brzęczkowski Julian . . „ 2137

Ogółem gł. 18348

Przeciętnie po 2293.5 gł.

Pozatem otrzymali głosów:

Chłopicki Jan 214 gł.
 Wojnicki Wincenty 214 gł.
 Grzelszczak 214 gł.
 Kamer Lucyan 214 gł.
 Feigin Szender 213 gł.
 Ginzbnrg Hipolit 213 gł.
 Nitenberg Karol 213 gł.
 Żukowski Jan 213 gł.
 Geziuk Jan 1 gł.
 Kernbaum Józef 1 gł.
 Makarenko Iwan 1 gł.
 Szoltz Stanisław 1 gł.

Okręg VIII.

Wyborców 6. Głosowało 5286. Unieważniono 21 gł., kuponów 6687.

Przy tym okręgu należy uczynić pewne zastrzeżenie. Wyniki faktyczne prawyborów przedstawia protokół, podpisany prawie przez wszystkich członków komisji i podkomisji obywatelskich, podany poniżej. Przewodniczący atoli prawyborom, wskutek niezamieszczenia prawyborców Aleksandra Świętochowskiego i Lu-

dwika Krzywickiego na liście prawyborców cyrkułu VIII, uważał się za uprawnionego do wykreślenia ich z listy wybranych, pomimo, że otrzymali największą liczbę głosów, jako kandydaci Zjednoczenia Postępowego. Zresztą najlepiej sprawę tę wyjaśnia protokół. Zastosowanie takiego rygoru wywołało nienaturalny podział głosów między partye i pociągnęło za sobą unieważnienie przez przewodniczącego w komisji wyborczej niebywałej liczby kuponów, bo aż 6687.

Formalny zatem wynik prawyborów, zatwierdzony następnie przez władze administracyjne, zgodnie ze zdaniem przewodniczącego, przedstawia się w sposób następujący:

Wybrani:

Z. P.

1. Gabszewicz Antoni . . . gł. 3307
2. Endelman Zyndel . . . „ 3296
3. Prywes Abram . . . „ 3295
4. Farbstein Herszel . . . „ 3292

Ogółem gł. 11848

Przeciętnie po 1974.6 gł.

K. N.

5. Kurtz Stanisław . . . gł. 1950
6. Białowiejski Maksymilian „ 1950

Pozatem otrzymali kandydaci K. N.
głosów:

Pilecki Antoni	gł. 1949
Majewski Erazm	„ 1949
Zieliński Franciszek	„ 1945
Wolanowski Jerzy	„ 1935

Ogółem gł. 11678

Przeciętnie po 1946.3 gł.

Następnie 35 prawyborców, niewiadomo dlaczego, nieusprawiedliwionych przez protokół urzędowy (?), otrzymało po jednym głosie.

Do tego protokołu urzędowego, jako dodatek, załączono protest członków komisji obywatelskiej, który w imię bezstronności przytaczamy dosłownie. Protest ten w swoim czasie poruszył żywo opinię publiczną i odezwał się głośnie echem w pismach.

„My, niżej podpisani członkowie Komisji obywatelskiej VIII Okręgu wyborczego m. Warszawy, oświadczamy niniejszem, iż po obliczeniu kartek wyborczych okazało się, że największą liczbę głosów, przy wyborach w dniu 19 b. m., otrzymali:

Aleksander Świętochowski . . .	gł. 3327
Ludwik Krzywicki	„ 3318
Antoni Gabszewicz	„ 3307
Zyndel Endelman	„ 3296
Abram Prywes	„ 3295
Herszel Farbstein	„ 3292
Maksymilian Białowiejski . . .	„ 1950
Stanisław Kurtz	„ 1950

Wobec unieważnienia przez przewodniczącego Komisji obywatelskiej, p. Władysława Frączkiewicza, 6645 głosów, oddanych na pp. Aleksandra Świętochowskiego i Ludwika Krzywickiego, my, członkowie Komisji obywatelskiej, protestujemy przeciwko takiej decyzji przewodniczącego, jako niewchodzącej w zakres działalności Komisji obywatelskiej.

(podpisy) Wice-przewodniczący: *Bronisław Goldfeder.*

Członkowie Komisji i podkomisyi: *Edward Dutlinger.*

Srebrny.

Wacław Kirsztot.

Aleksander Wilner.

Michał Szereszewski.

Maksymilian Białowiejski.

Jakób Lichtenbaum.

Szymon Szereszewski.

Henryk Gebethner.

i dwa podpisy nieczytelne.

Okręg IX.

Wyborców 7. Głosowało 4020. Unieważniono 27 gł., kuponów 35.

K. N.

(wybrani)

1. Kobyłecki Lucyan . . . gł. 3003
2. Klawer Kazimierz . . . „ 3002
3. Dmochowski Zdzisław . . „ 3002
4. Jabłonowski Władysł. . . „ 3002
5. Libicki Stanisław . . . „ 3000
7. Bielski Paweł . . . „ 2999

Ogółem gł. 21008

Przeciętnie po 3001 gł.

Z. P.

1. Kamieniecki Paweł . . . gł. 749
2. Czerwiński Konstanty . . „ 748
3. Michniewicz Kazimierz . . „ 748
4. Natanson Kazimierz . . . „ 748
5. Piekarski Jan. „ 742

6. Kühn Alfons „ 740
7. Kобрzyński Andrzej . . „ 739

Ogółem gł. 5214

Przeciętnie po 744,8 gł.

Pozatem otrzymali głosów :

- Lewandowski Aleksander 239 gł.
 Piwowarski Andrzej 235 gł.
 Rutkowski Józef 235 gł.
 Sieciński Józef 235 gł.
 Szymański Antoni 235 gł.
 Tarwacki Jan 235 gł.
 Dykowski Józef 235 gł.
 Konarski Józef 8 gł.
 Mirosz Paweł 8 gł.
 Kudrewickij Bazyli 2 gł.
 Brusjanin Mikołaj 1 gł.
 Chmielewskij Fryderyk 1 gł.

Fleszyński Kazimierz 1 gł.
 Francke Edward 1 gł.
 Gembarski Stefan 1 gł.
 Grigorjew Aleksy 1 gł.
 Krasnow Aleksander 1 gł.
 von Levic of Menor 1 gł.

Samotyja Franciszek 1 gł.
 Sawicki Wojciech 1 gł.
 Studnicki Bronisław 1 gł.
 Studziński Władysław 1 gł.
 Troickij Piotr 1 gł.
 Zieliński Józef 1 gł.

Okręg X.

Wyborców 5. Głosowało 4153. Unieważniono 14 gł., kuponów 104.

K. N.

(wybrani)

1. Dmowski Roman . . . gł. 3331
2. Lutosławski Maryan. . . „ 3330
3. Siemiradzki Michał . . . „ 3328
4. Landie Edward . . . „ 3324
5. Kamiński Al. . . . „ 3318

Ogółem gł. 16631

Przeciętnie po 3326.2 gł.

Z. P.

1. Patek Stanisław . . . gł. 775
2. Łypacewicz Wacław . . . „ 764
3. Pietrusiński Józef . . . „ 759
4. Życki Kazimierz . . . „ 759
5. Kempner Stanisław . . . „ 750

Ogółem gł. 3707

Przeciętnie po 741.4 gł.

Pozatem otrzymali głosów:

Chrzanowski Zygmunt 34 gł.
 Koszutki St. 34 gł.
 Puryc Maks 34 gł.
 Walewski Fr. 34 gł.
 hr. Krasiński Adam 3 gł.
 Bielski Fr. 1 gł.
 hr. Korsak Karol 1 gł.
 Kraushar Al. 1 gł.
 Kunicki Stan. 1 gł.
 hr. Łubieński St. 1 gł.
 Prüffer Jozef 1 gł.
 Wasiljew Mikołaj 1 gł.
 Baranowski Z. 1 gł.
 Machlejd Julian 1 gł.
 Niemczyński Leonard 1 gł.
 Papiński Leon 1 gł.
 Straszewicz Ludwik 1 gł.
 Leszczyński St. 1 gł.
 Wilczyński Michał 1 gł.

Okręg XI.

Wyborców 8. Głosowało 5275. Unieważniono 10 gł., kuponów 8.

K. N.

(wybrani)

1. Smoleński Wład. . . . gł. 4192
2. Święcicki Julian . . . „ 4191
3. Czajkowski Edw. . . . „ 4189
4. Paprocki Konst. . . . „ 4181

5. Krypski Wiktor . . . „ 4181
6. Pfeiffer Mieczysław . . . „ 4175
7. Makowski Z. . . . „ 4173
8. Kucharzewski Jan . . . „ 4155

Ogółem gł. 33437

Przeciętnie po 4179.6 gł.

Z. P.

1. Balicki Tadeusz . . . gł. 1028
2. Bukowiński Wł. . . . „ 1024
3. Winnicki Jakób . . . „ 1024
4. Wierzchlejski Alojzy . „ 1022
5. Hulanicki Czesław . . „ 1019
6. Puchalski Michał . . . „ 1018
7. Flaum Maks. . . . „ 1009
8. Heflich Al. . . . „ 1009

Ogółem gł. 8153

Przeciętnie po 1019.1 gł.

Pozatem otrzymali głosów:

- Kubicki Fr. 34 gł.
 Błeszyński Kaz. 34 gł.
 Kucharski Jul. 34 gł.
 Fijałkowski Józef 34 gł.
 Muszkat Zygmunt 34 gł.
 Endelman M. 34 gł.
 Kaliszewski Piotr 34 gł.
 Brzostek Al. 34 gł.
 Kucharski Jan 26 gł.
 Dmowski Roman 9 gł.
 Nowodworski Fr. 9 gł.
 Drzewiecki Piotr 1 gł.
 Grzankowski Bol. 1 gł.
 Stawecki Karol 1 gł.
 Brzeziński Józef 1 gł.
 Baliński Z. 1 gł.
 Porowski Rom. 1 gł.
 Neufeld Adolf 1 gł.
 Karaczarow Włodz. 1 gł.
 Krizanski Anton 1 gł.
 Jatwinski Kalikst 1 gł.

- Ostroumow Mikołaj 1 gł.
 Ostroumow M. 1 gł.
 Bielow Grzegorz 1 gł.
 Rozanow Iwan 1 gł.
 Kapustianskij Mik. 1 gł.
 Sztaniwarcew Al. 1 gł.
 Kempner St. 1 gł.
 „ Fabj. 1 gł.
 „ Jan 1 gł.
 „ Zygmunt 1 gł.
 „ Alfred 1 gł.
 „ Maurycy 1 gł.
 „ Rubin 1 gł.
 „ Bernard 1 gł.

- Świętochowski Al. 1 gł.
 Jankowski Jan 1 gł.
 Kurtz St. 1 gł.
 Landie Edw. 1 gł.
 Węgliński Hipolit 1 gł.
 Libicki St. 1 gł.
 Białowiejski Maks. 1 gł.
 Ciszkiewicz Z. 1 gł.
 Godlewski Marc. 1 gł.
 Krzywicki Ludwik 1 gł.
 Popielewski Konr. 1 gł.
 Siemiradzki Mich. 1 gł.
 Czosnowski Wł. 1 gł.
 Gralewski 1 gł.
 Korwin-Piotrowski 1 gł.
 Sonin Wikt. 1 gł.
 Dmochowski Zd. 1 gł.
 Peplowski Ad. 1 gł.
 Zieliński Kaz. 1 gł.
 Zieliński Wł. 1 gł.

Okręg XII.

Wyborców 7. Głosowało 5367. Unieważniono 4 gł., kuponów 161.

K. N.

(wybrani)

1. Zieliński Kaz. gł. 3504
2. Kręćjewski Br. „ 3502
3. Ciszkiewicz Ig. „ 3501
4. Rodziewicz St. „ 3500

5. Uliasz Leop. gł. 3496
6. Ducki Ig. „ 3485
7. Pietruszewski Jan „ 3483

Ogółem gł. 24471

Przeciętnie po 3495.8 gł.

Z. P.

1. Ryba Manos	gł. 1717
2. Boguszewski St.	" 1716
3. Datyner Wolf	" 1710
4. Emanuel Abba Nochim	" 1710
5. Hummel Bogumił	" 1710
6. Rząsnicki Adolf	" 1705
7. Piętka Feliks	" 1694

Ogółem gł. 11962

Przeciętnie po 1708.5 gł.

Następnie otrzymali głosów:

Baks Szymon	132 gł.
Chojnowski Ant.	132 gł.
Adamczyk Ig.	131 gł.
Pol Al.	131 gł.
Kojen Moszek	131 gł.

Wyszyński Chaim	130 gł.
Dobroński Karol	130 gł.
Ungar Ludwik	6 gł.
Ducki St.	5 gł.
Różycki Jul.	5 gł.
Dycki Jan	3 gł.
Nowicki Jan	2 gł.
Piaszczyński Henr.	2 gł.
Dudrewicz Ig.	2 gł.
Filanowicz Ant.	1 gł.
Daab Leopold	1 gł.
Kryże Wł.	1 gł.
Giszkievicz Ig.	1 gł.
Dmowski Roman	1 gł.
Andrzejewski	1 gł.
Bogusiewicz	1 gł.
Łaski	1 gł.
Niemyski	1 gł.
Popławski	1 gł.

Po wyłączeniu zatem prawyborców, którzy nie otrzymali większości głosów, otrzymamy następującą listę wyborców:

L I S T A

wyborców do warszawskiego miejskiego zebrania wyborczego, sporządzona przez warszawską gubernialną komisję do spraw wyborczych do Dumy Państwowej, na zasadzie art. 123 ustawy wyborczej.

Nr	Nazwisko, imię i imię ojca wyborcy	Rodzaj zajęcia	Stopień wykształcenia
<i>Okręg I.</i>			
1	Brzozowski Jan s. Franciszka	szewc	elementarne
2	Godlewski Marceli s. Jana	ksiądz	wyższe
3	Jentys Tadeusz s. Jana	dyrektor akc. tow. hot. Bristol	"
4	Kijeński Stanisław s. Juliana	adwokat przysięgły	"
5	Makowski Edmund s. Tomasza	kupiec	średnie
6	Nowodworski Franciszek s. Józefa	adwokat przysięgły	wyższe
<i>Okręg II.</i>			
7	Benzeł Juliusz s. Salomona	adwokat przysięgły	wyższe
8	Bukowiecki Stanisław s. Ludwika	"	"
9	Gwiazda Franciszek s. Jana	robotnik	elementarne
10	Kamiński Józef s. Jakóba	adwokat przysięgły	wyższe

№	Nazwisko, imię i imię ojca wyborcy	Rodzaj zajęcia	Stoień wykształcenia
<i>Okreg III.</i>			
11	Berkman-Poświeński Szlama s. Josla	buchalter	niższe
12	Biały Zyskind s. Arona	właściciel nieruchom.	domowe
13	Hawelka Romuald s. Karola	przemysłowiec	średnie
14	Mielnicki Franciszek s. Franciszka	urzędnik	niższe
15	Rafałkes Mowsza s. Szlamy	kupiec	elementarne
16	Samenhof Lejzor s. Mordka	lekarz	wyższe
17	Sieciński Stanisław s. Makarego	farmaceuta	średnie
18	Stawski Berek s. Icka	obrońca prywatny	domowe
19	Sztromajer Stefan s. Karola	urzędnik	średnie
<i>Okreg IV.</i>			
20	Feinkind Zygmunt s. Izraela	właściciel nieruchom.	wyższe (ak. kom. hadl. w Lipsku)
21	Jabłoński Sruł s. Oszera	kupiec	domowe
22	Ebin Oszer s. Jankla	"	"
23	Prywes Icek s. Szaji	właściciel nieruchom.	"
24	Krasuski Nachemia s. Izraela	przemysłowiec	"
25	Kabak Elias s. Kalmana	lekarz	wyższe
<i>Okreg V.</i>			
26	Brochis Icek s. Nuchima	fabrykant	domowe
27	Bromberg Nosek s. Abrama	kupiec	"
28	Rozenbojm Szaja s. Icka	"	"
29	Zwejgbaum Samuel s. Szapszy	dyrektor szkoły	wyższe
30	Temkin Michał s. Szlamy	właściciel nieruchom.	domowe
31	Friede Jakób s. Arona	lekarz	wyższe
32	Kierzkowski Lucyan s. Aleksandra	urzędnik Dr. Żel.	domowe
<i>Okreg VI.</i>			
33	Nowicki Feliks s. Józefa	starszy cechu fortepiaist.	domowe
34	Czosnowski Władysław s. Walentego	" " mularskiego	średnie
35	Kamiński Atoni-Paweł s. Ludwika	tokarz	domowe
36	Prostko Adolf s. Juliana	agent Dr. Żel. W.-W.	średnie
37	Roneczka Franciszek s. Jana	mularz (podmajstrzy)	domowe
38	Szolce Stanisław s. Adolfa	inżynier	wyższe
39	Szczerbiński Walenty s. Piotra	inspektor War. Tow. Ub.	"
<i>Okreg VII.</i>			
40	Kowalski Franciszek s. Ludwika	lekarz	wyższe
41	Jankowski Jan s. Klemensa	ślusarz	domowe
42	Manduk Antoni s. Franciszka	prezes banku	wyższe
43	Niedziałkowski Zygmunt s. Augusta	kupiec	średnie
44	Pepłowski Adolf s. Elentorego (Leonarda)	adwokat przysięgły	wyższe
45	Szymański Bronisław s. Ignacego	lekarz	"
46	Zieliński Franciszek s. Józefa	tokarz	domowe
47	Makowiecki Aleksander s. Kacpra	prezes Tow. Kred.	wyższe
<i>Okreg VIII.</i>			
48	Gabszewicz Antoni s. Kazimierza	lekarz	wyższe
49	Endelman Zyndel s. Michała	kupiec	średnie
50	Prywes Abram s. Szai	"	"
51	Farbstein Herszel s. Szmula	właściciel nieruchom.	"

Nr	Nazwisko, imię i imię ojca wyborcy	Rodzaj zajęcia	Stopień wykształcenia
52	Białowiejski Maksymilian s. Ludwika	nauczyciel	wyższe
53	Kurtz Stanisław s. Adama	lekarz	"
<i>Okręg IX.</i>			
54	Bielski Paweł	robotnik	domowe
55	Dmochowski Zdzisław s. Stanisława	lekarz	wyższe
56	Jabłonowski Władysław s. Juliana	literat	"
57	Jantzen Edward s. Wiliama	przemysłowiec	"
58	Klawer Włodzimierz s. Mikołaja	właściciel nieruchomości.	"
59	Kobyłecki Lucyan s. Edmunda	urzędnik Dr. Zel.	"
60	Libicki Stanisław s. Aleksandra	literat	"
<i>Okręg X.</i>			
61	Dmowski Roman s. Walentego	redaktor	wyższe
62	Lutosławski Maryan s. Franciszka	inżynier	"
63	Siemiradzki Michał s. Hipolita	adwokat przysięgły	"
64	Landié Edward s. Leoneyusza	kupiec	"
65	Kamiński Aleksander s. Wawrzeńca	rzemieślnik	elementarne
<i>Okręg XI.</i>			
66	Smoleński Władysław s. Józefa	literat	wyższe
67	Święcicki Julian-Adolf s. Szczęsnego	prezes kasy literatów	"
68	Czajkowski Edward s. Franciszka	" Tow. Dobroc.	"
69	Krypski Wiktor s. Adama	adwokat przysięgły	"
70	Paprocki Konstanty s. Konstantego	urzędnik Banku Handl.	średnie
71	Pfejffer Mieczysław s. Stanisława	przemysłowiec	wyższe
72	Makowski Ignacy s. Franciszka	zarządzający sklepem	średnie
73	Kucharzewski Jan s. Stefana	akwokat przysięgły	wyższe
<i>Okręg XII.</i>			
74	Zieliński Kazimierz s. Kazimierza	lekarz	wyższe
75	Kręcejewski Bronisław s. Jana	robotnik	niższe
76	Ciszkiewicz Ignacy s. Jarosława	inżynier	wyższe
77	Rodziewicz Stefan s. Wincentego	właściciel nieruchomości.	"
78	Uljasz Leopold s. Marcelego	robotnik	niższe
79	Ducki Ignacy s. Jan	"	"
80	Pietraszewski Jan s. Ludwika	"	"

Po przedstawieniu wyniku prawyborów imiennie według okręgów, z uwzględnieniem podziału na dwa główne ugrupowania polityczne: Koncentracji Narodowej (K. N.) i Zjednoczenia Postępowego (Z. P.), zwracamy się do sprawy, jakie wogóle zainteresowanie wzbudziły w masach prawyborców wybory do drugiej Dumy i czy zainteresowanie znamionuje rozwój życia politycznego. Stanowczą twierdzącą odpowiedź na te dwa pytania dają cyfry. Oto wynik głosowania do drugiej Dumy w zestawieniu z liczbą prawyborców w okręgach i z oznaczeniem procentowego stosunku głosujących:

TABLICA V.

Cyrkuł	Wybor- ców	Prawy- borców	Głoso- wało	Unieważnio- no głosów	Unieważnio- no kuponów	% gło- sujących	% niegło- sujących	
I	6	6134	4614	26	74=	12.3 gł.	75.2%	24.8%
II	4	4516	3455	19	80=	20 „	76.5 „	23.5 „
III	9	9052	6369	45	45=	5 „	73 „	27 „
IV	6	6357	4406	1	59=	9.8 „	69.1 „	30.9 „
V	7	7321	5187	46	53=	4.7 „	79 „	21 „
VI	7	5934	4099	59	29=	4.1 „	69.7 „	30.3 „
VII	8	8052	5788	14	—	—	71.8 „	28.2 „
VIII	6	7032	5286	21	6687=1114.5 „ (!)	75.1 „	24.9 „	
IX	7	6395	4020	27	35=	5 „	62.8 „	37.2 „
X	5	6021	4153	14	104=	2.8 „	69.1 „	30.9 „
XI	8	8597	5275	10	8=	1 „	61.3 „	38.7 „
XII	7	7821	5367	4	161=	23 „	68.6 „	31.4 „
Ogółem	80	83232	58019	286	7315=	110.8 gł.	69.8%	30.2%
				+ 110.8		po otrąceniu		
				397		6687 kuponów		
				co stano- wi 0.6 %		okręgu VIII		
						pozostaje		
						635 = 9.6 gł.		

Sposób wyliczeń dokonanych wymaga pewnych wyjaśnień. Głos, jaki każdy prawyborca niósł do urny, podzielony był na pewną liczbę kuponów, odpowiadającą liczbie wyborców danego okręgu. Były więc wypadki, że w jednym głosie komisya obywatelska unieważniała poszczególny kupon. Dlatego w protokółach spotykamy oznaczenie liczby kuponów, oddzielnie od liczby całych unieważnionych głosów. Przy obliczaniu głosów unieważnionych dodaliśmy do nich kupony, zamienione na głosy. Zamiana ta została dokonana przez podział liczby kuponów unieważnionych na liczbę wyborców danego okręgu.

Przy obliczaniu rubryki „unieważnionych“ głosów, z powodu nadzwyczajnych okoliczności, towarzyszących prawyborom w VIII Okręgu (o czem zresztą czytelnik pamięta z protestu komisji obywatelskiej), pozwoliliśmy sobie zrobić pewne przypuszczalne obliczenie, jakie wypadłoby po otrąceniu nienormalnej liczby 6687 unieważnionych kuponów. Jako przeciętną kuponów, które w domniemaniu mogłyby być unieważnione, w porównaniu z innymi okręgami, przyjęliśmy liczbę 7. Wtedy przeciętna unieważnionych wyniesie zaledwie po 9.6 gł. na okręg, nie zaś 110.8 gł. Omawiamy tę sprawę dlatego, aby przy zestawieniu wyników

głosowania do drugiej Duny z pierwszą—nie wynikło nieporozumienie co do uświadomienia politycznego ogółu prawyborców.

Zestawienie takie stanowczo, jak to już zaznaczyliśmy, wypada na korzyść drugich wyborów i składa dowód wzmożonego uświadomienia politycznego i podniesienia karności organizacyjnej ugrupowań wyborczych.

TABLICA VI.

Cyrkuł	Prawyborców		Głosowało		Unieważn. głos		% głosujących	
	I Duma	II Duma	I Duma	II Duma	I Duma	II Duma	I Duma	II Duma
I	7050	6134	5880	4614	6	26	77.7%	75.2%
II	4948	4516	3874	3455	28	19	78.2 „	76.5 „
III	13040	9052	7699	6369	48	45	59.0 „	73.0 „
IV	7937	6357	5048	4406	63	1	63.6 „	69.1 „
V	9331	7321	5996	5187	46	46	64.2 „	79.0 „
VI	8927	5934	4270	4099	28	59	47.6 „	69.7 „
VII	8921	8052	6051	5788	12	14	67.8 „	71.8 „
VIII	7268	7032	5897	5286	15	21	81.2 „	75.1 „
IX	7890	6395	4486	4020	16	27	56.9 „	62.8 „
X	6628	6021	4773	4153	7	14	72.0 „	69.1 „
XI	9161	8597	6271	5275	16	10	68.4 „	61.3 „
XII	13703	7821	7436	5367	16	4	54.2 „	68.6 „
Ogół.	104804	83232	67221	58019	301	286	64.2%	69.8%
							+110.8 (!)	
							397	

Pobieżny rzut oka na tablicę VI pouczy, że procent głosujących, pomimo usunięcia znacznej liczby prawyborców, wzrósł o 5.6% i okręgi pewne, które przedtem nie okazywały zainteresowania wyborami, zostały przy wyborach do drugiej Duny wciągnięte w akcyę wyborczą. Przyczynami, warunkującymi ten objaw, było, obok wzrastającego poziomu uświadomienia, przystąpienie wszystkich bez wyjątku partyj politycznych do wyborów. Zaznaczamy, że otrzymana stopa procentowa (70%) jest najwyższym stosunkiem udziału ludności w wyborach zagranicą. Jak wskazuje np. urzędowa „Allgemeine Auswahlstatistik“ ostatnich wyborów w Niemczech, 70% głosujących wyborców było w najbardziej zagrożonych okręgach, tymczasem stopa ta była ogólną dla Warszawy przy wyborach do drugiej Duny.

Od spostrzeżeń natury ogólnej, przechodzimy do obliczenia głosów ugrupowań politycznych. Jeżeli chodzi o wybory do dru-

giej Dumy, sprawa przedstawia się jasno, trudniej atoli uporać się w tej mierze z porównaniem z pierwszemi wyborami. Poprzez dno, jak już to zaznaczyliśmy wyżej, w wyborach przyjmowało udział 6 partyj. Obecnie pewne partye zginęły w masie ogólnej ugrupowań Koncentracji Narodowej (Związek Demokratyczny (P. P. P.), Partya Polityki Realnej i niewielka garstka Żydów), inne znów wchłonęło Zjednoczenie Postępowe (Związek Demokratyczny, partye narodowe żydowskie i „Proletaryat“); jedna partya „Prawdziwych Rosyan“ zgoła zniknęła z horyzontu politycznej walki wyborczej. Przy zestawianiu przeto wyników politycznych wyborów do pierwszej Dumy z drugą, czynimy z góry zastrzeżenie, że wnioski z natury rzeczy nie mogą być ścisłe. Najnaturalniejszym wydaje nam się grupować partye według dwóch odłamów. Uczynimy to później, zaś w obecnej chwili dajemy ogólną tablicę wyniku prawyborów z uwzględnieniem niewielkiej grupy, głosującej poza blokami wyborczemi Koncentracji Narodowej i Zjednoczenia Postępowego.

T A B L I C A VII.

Cyrkuł	Koncentr. Narod.		Zjedn. Postępowe		S. D.		
	głosów	przeciętna	głosów	przeciętna	głosów	przeciętna	
I	22136	3689.2	5000	833.2	299	49.5	
II	7013	1753.1	6645	1661.1	nie stawiali kandyd.		
III	21668	2708.5	32524	3613.7	"	"	
IV	nie stawiała kandyd.		25686	4281.0	490	81.0	
V	6184	883.4	28189	4027.0	1509	215.5	
VI	17102	2443.0	9067	1295.0	2078	29.7	
VII	25824	3228.0	18348	2293.5	1708	213.5	
VIII	11678	1946.3	11848	1974.6	nie stawiali kandyd.		
IX	21008	3001.1	5214	744.8	1649	235.5	
X	16631	3326.2	3707	741.8	136	34.0	
XI	33437	4179.6	8153	1019.1	282	34.0	
XII	24471	3495.8	11962	1708.5	917	131.0	
Razem gł. 207152	30654.2		166343	24192.9	9058	971.5	
	przeciętnie na 1 wyborcę (: 74) gł. 2799.2			przeciętnie na 1 wyborcę gł. 2079.2		przeciętnie na 1 wybor- cę (: 61) gł. 148.4	

Z tablicy powyżej przytoczonej wnioskujemy, że największą liczbę głosów otrzymała przy wyborach do drugiej Dumy Koncentracja Narodowa w sumie ogólnej 30,654.2 — co w stosunku do

58,019 głosujących wynosi 52.8%. Z kolei idzie Zjednoczenie Postępowe z 24,192.9 głosami, które stanowią 41.7% ogólnej liczby i *tertium non datur*. Zaznaczyć jednak należy dla ścisłości sprawozdawczej zjawienie się grupy odrębnej S. D., która głosując na własną listę w 9 okręgach osiągnęła 971.5 gł., co stanowi 1.6%.

Przy zestawieniu wyników wyborów do drugiej Dumy z pierwszą, nie możemy posiłkować się bezpośrednio liczbą głosów, otrzymanych przez partie, ponieważ listy prawyborców nie są współmierne co do liczebności, pozostaje zatem stosunek procentowy, który jest punktem stycznym.

Drugi szkopuł przy porównaniu polega na zmianie ugrupowań politycznych, które przy wyborach do drugiej Dumy wytworzyły dwa główne odłamy. Najbardziej przeto stosownem wydaje się nam zestawienie wyników głosowania do pierwszej Dumy z drugą, w ten sposób, aby głosy danych partyj, połączonych następnie w Koncentrację Narodową i Zjednoczenie Postępowe, zsumować. Unaoczniwszy liczbami sposób ten przedstawiają tablice poniższe:

TABLICA VIII.

PIERWSZA DUMA	Ogółem głosowało	Narodowa Demokracja (N. D.)	Zw. Dem. (Pol. Partya Postępowa) (P. P. P.)	Lista „Kur. Polskiego” (Polityka Realna)	Żydowskie stronnictwo	Postępowa Demokracja (P. D.)	„Prawdziwi Rosyjanie“
	67291	36057 czyli 53.5%	525 czyli 0.7%	395 czyli 0.6%	15600 czyli 24.6%	11618 czyli 17.2%	2256 czyli 3.3%
	Przecięt. w jedn. okręgu 5608	3278	44	99	3900 (!)	1452	205
DRUGA DUMA		Koncentracja Narodowa to jest N. D. + P. P. P. + P. R. + grupa Komitetu żydowskiego			Zjedn. post. t. j. Żydowskie str. + Postęp. Dem. + „Proletaryat.“		Nie głosowali na listę
	58019	30654.2 czyli 52.8%			24192.9 czyli 41.7%		
	Przecięt. w okręgu 4835	2786.7			2016.5		

W tablicy przytoczonej łatwo się orientować. Dla sprawdzenia korzyści lub strat, jakie poniosły pewne ugrupowania polityczne, wystarczy zsumować odsetki przez partie osiągnięte przy wyborach do pierwszej Dumy i zestawić je z wynikami wyborów do drugiej Dumy.

Dodając zatem procenty, otrzymane przez Narodową Demokrację, Związek Demokratyczny i partię Polityki Realnej przy wyborach do pierwszej Dumy, otrzymamy:

Narodowa Demokracja	=	53.5%	ogólnej	liczby	głosów
Związek Demokratyczny	=	0.7%	"	"	"
Polityki Realnej . . .	=	0.6%	"	"	"
Razem .	=	54.8%	ogólnej	liczby	głosów

Przy wyborach zaś do drugiej Dumy Koncentracja Narodowa, z którą oprócz tych trzech partyj głosowała niewielka grupa Żydów, zogniskowanych przy „Komitecie żydowskim współdziałania z Koncentracją Narodową,” otrzymała 52.8% ogólnej liczby głosów. Wypada zatem, że partie wymienione straciły $54.8\% - 52.8\% = 2.0\%$.

Wykonane tym samym sposobem obliczenie procentowego stosunku głosów Zjednoczenia Postępowego, daje wynik następujący. Przy wyborach do pierwszej Dumy

Żydowskie stronnictwa	otrzymały	24.6%	ogól.	liczby	głosów
Związek Post.-Demokrat.	"	17.2%	"	"	"
Razem		41.8%	ogól.	liczby	głosów

w porównaniu zatem z wynikiem wyborów do drugiej Dumy Zjednoczenie Postępowe straciło $41.8\% - 41.7\% = 0.1\%$. Przypomnieć tu należy, że do Zjednoczenia Postępowego przyłączyła się również partya „Proletaryat.”

Różnice te zapewne są napozór drobne i zaledwie uchwytny, ale dla polityka niemniej znamienne. Nie należy bowiem zapominać, że przeobrażenia myśli społecznej i przekonań nie mogą się zmieniać z dnia na dzień. Jeżeli zatem pomimo bardzo niedługiego okresu czasu pomiędzy wyborami do pierwszej a drugiej Dumy nastąpiła pewna zmiana, choć niewielka, znaczy to, że nastąpiła pewna ewolucja przekonań i tendencyj politycznych.

Jeszcze jedna uwaga co do posiłkowania się przedstawionym wyżej materiałem. Można na zasadzie danych liczbowych o przebiegu wyborów wnioskować, co prawda ubocznie, o liczebności pe-

wnych ugrupowań politycznych. Rozumie się, im partye są bardziej zróżniczkowane, jak np. przy wyborach do pierwszej Dumy, tem obliczenie może być bliższe prawdy. Posiłkować się należy przesłankami-wnioskami względnie pewnymi, opartymi na doświadczeniu prac statystycznych o wyborach do dwóch Dum.

Kiedyśmy obliczali ilość prawyborców, zamieszczonych na odpowiednich listach w porównaniu z ogólną liczbą mężczyzn w wieku wyborczym (od 25 lat), doszliśmy do wniosku, że *połowa męskiej ludności w wieku wyborczym została pozbawiona prawa głosowania*. Stąd naturalne następstwo, że przez podwojenie liczby głosujących otrzymamy liczbę mężczyzn, którzyby w warunkach normalnych powszechnego głosowania ujawniali należenie do danej partyi politycznej. Będzie to jednak zaledwie połowa dojrzałej ludności (mężczyzn).

Nie wdając się w rozważanie prawa udziału kobiet w głosowaniu politycznem, stwierdzamy znany zresztą ogólnik, że liczba kobiet, niewiele wprawdzie, ale przewyższa liczbę mężczyzn. Dlatego, aby otrzymać całą liczbę zwolenników danej partyi, do których zawsze i wszędzie należą kobiety, trzeba sumę poprzednio otrzymaną podwoić.

Tego rodzaju obliczenie umożliwi, wprawdzie nie dokładnie, wyliczenia przypuszczalnej liczby osób, należących do danej partyi. My jednak wyliczeń nieścisłych w pracy, opartej wyłącznie na źródłowych materyałach, podawać nie możemy.

Na zakończenie pracy niniejszej stwierdzamy fakt, że uświadomienie polityczne mas przy wyborach do drugiej Dumy wzrosło znacznie i rokuje nadzieje dalszego normalnego rozwoju. Pewna chaotyczność i bezplanowość pierwszych wyborów, ujawniająca się w setkach rozstrzelonych głosów i występowania partyi samopas, znikła już przy drugich wyborach i jak sądzimy, bezpowrotnie.

Przy dalszym rozwoju politycznym dwa odłamy wielkie t. zw. bloki partyj, różniczkują się napewno, zgodnie ze wzrastającym życiem politycznem i potrzebą przedstawiania interesów wszystkich warstw społeczeństwa.

IGNACY CHABIELSKI.

Od redakcyi „PRACY.“

Prosimy czytelników o nadsyłanie nam wszelkich materiałów, informacji i notatek dotyczących spraw administracyjnych, ekonomicznych i społecznych. Na nadesłane nam pytania z zakresu spraw powyższych, postaramy się udzielać stosownych odpowiedzi lub informacji.

Redaktor odpowiedzialny i wydawca ADAM hr. KRASIŃSKI.
